

Na początku był czyn. Faust jako człowiek aktywny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Józef Tischner, *Bóle rozczarowanych*, [w:] Józef Tischner, *Myślenie w żywiole piękna*, Kraków 2013.
- Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Faust*, tłum. J. Paszkowski, Kraków 2016, s. 16.

Na początku był czyn. Faust jako człowiek aktywny

Anton Kaulbach, *Faust i Mefistofeles*, przełom XIX i XX w.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Johann Wolfgang Goethe w *Fauście* poruszył zagadnienie zmagania się jednostki dążącej do rozwoju z ludzkimi ograniczeniami. Tematem dzieła jest kondycja człowieka, jego odwieczne tęsknoty, marzenia i walka o ich realizację. Mit człowieka faustycznego to jeden z najważniejszych mitów nowoczesnej kultury. Czerpią z niego liczne dzieła XIX i XX wieku.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz Fausta jako bohatera romantycznego.
- Omówisz problematykę mitu faustycznego.
- Wyjaśnisz, na czym polega ponadczasowość mitu faustycznego.

Przeczytaj

Kim jest Faust?

Pierwowzorem tytułowego bohatera dramatu Goethego był Johannes Georg Faust (ok. 1480–1540 lub 1541) – średniowieczny doktor filozofii z Wittenbergi. Faust był magiem, alchemikiem, lekarzem oraz astrologiem. Zasłynął z tego, że wywołał ducha Heleny trojańskiej oraz inne duchy bohaterów Homera. Współcześni posądzali go o kontakty z diabłem, co sam potwierdzał.

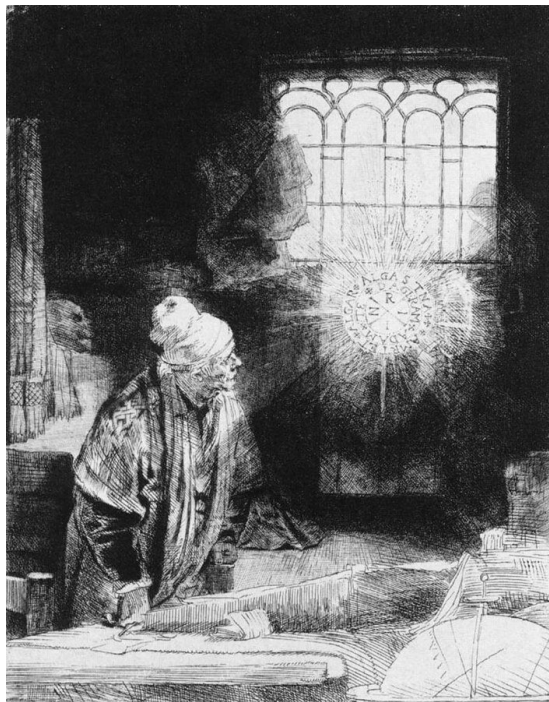
Pełna tajemnic biografia Doktora Fausta cieszyła się ogromnym zainteresowaniem, dzięki czemu średniowieczny alchemik stał się bohaterem wielu prac literackich. W 1587 roku ukazała się *Historia doktora Jana Fausta, szeroko okrzyczanego czarnoksiężnika i maga* – książka jarmarczna, które cieszyła się dużą popularnością. Do końca XVI wieku pojawiło się 25 wydań tego dzieła, zostało ono również przetłumaczone na inne języki: francuski, angielski, niderlandzki oraz czeski. W 1604 roku wydano sztukę Christophera Marlowe'a; *Tragiczne dzieje doktora Fausta*. Postać Fausta zagościła również w ulicznych teatrzykach. Goethe nad swoją wersją historii słynnego alchemika pracował wiele lat. Doktor filozofii z Wittenbergi stał się dla niego symbolem poszukiwania prawdy oraz nieprzezwyciężonego pragnienia zdobywania wiedzy.

Rycina przedstawiająca doktora Fausta

Źródło: Fondo Antiguo de la Biblioteca de la Universidad de Sevilla from Sevilla, España, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY 2.0.

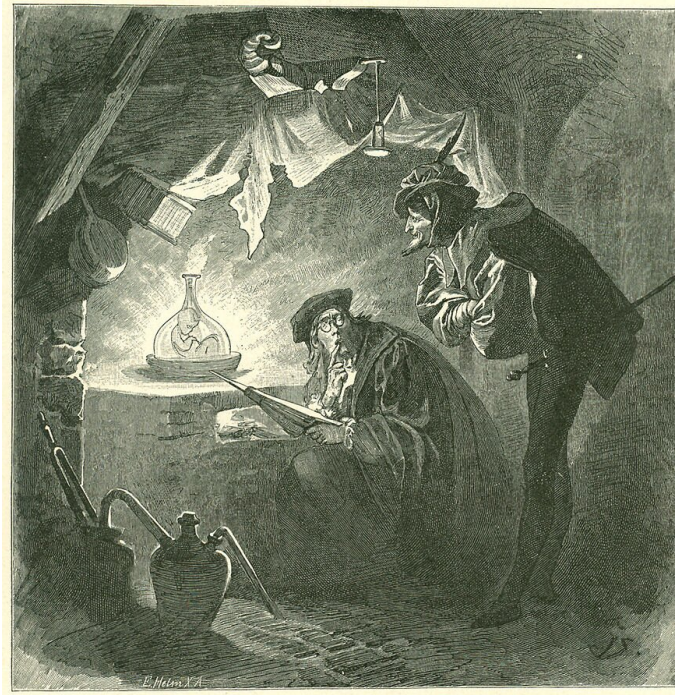

Rembrandt van Rijn, *Faust* (inny tytuł: *Uczony w swojej pracowni*), ok. 1650–1654

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Człowiek faustyczny

Faust jest przykładem człowieka, którego życie zawieszone zostaje między zanegowaną przeszłością a projektami przyszłego szczęścia, zwątpieniem w wiedzę naukową a marzeniami o dominacji nad historią i naturą. Nie istnieje dla niego teraźniejszość. Bohater wyklucza ją w imię realizacji czegoś, co ma być osiągnięte w przyszłości. Czas jest jego wrogiem: Faust chce go cofnąć – by wrócić do młodości, lub zatrzymać – w oczekiwaniu na chwilę szczęścia, która powinna trwać wiecznie. Bohater jest opanowany nienasyconą żądzą zdobycia wiedzy, nieustannym dążeniem do realizacji nowych wyzwań i spełnienia pragnień. Rozpaczliwe poszukiwanie szczęścia i skomplikowana osobowość charakteryzują tzw. człowieka **faustycznego**. Mianem tym określa się postaci podobne do Fausta.

Franz Simm, ilustracja do *Fausta* J. W. Goethego, 1899

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Człowiek nowoczesny

Faust to także człowiek nowoczesny, uformowany przez dziedzictwo epoki oświecenia, ukształtowany w duchu zaufania do rozumu i wiedzy. Bohater zwątpił jednak w te wartości i zakwestionował je. Historia Fausta pokazuje zmagania o prawdę; uświadamia, że wiedza naukowa nie przynosi odpowiedzi na wszystkie ważne pytania, że prawdziwą mądrość zdobywa się przez cierpienie i doświadczanie zła. Poszukiwanie własnej tożsamości zajmuje bohaterowi całe życie. Wszelkie jego dążenia naznaczone są błędem. Goethe stawia więc pytania o granice możliwości poznawczych człowieka.

W doświadczeniach Fausta można dostrzec dylematy człowieka nowoczesnego: chce on sprawować pełną kontrolę nad światem i nad swoim życiem. Dąży do tego, żeby poznać zasady rządzące rzeczywistością, a zarazem – by zaznawać szczęścia. Pragnie być młody, bo w młodości dostrzega siłę, a równocześnie pożąda władzy, dzięki której będzie w stanie wprowadzić w życie ambitny projekt cywilizacyjny. Goethe ukazuje siłę bohatera, ale i zagrożenia wynikające z jego pychy. Optymistyczna interpretacja dramatu pozwala uznać Fausta za nowoczesnego Prometeusza, który dla szczęścia może sprzeciwić się boskiemu porządkowi świata, a dla dobra ludzkości – podejmuje się czynu.

Fausta można uznać za symbol postawy aktywnej – bohater dochodzi do wniosku, że wiedza niepoparta działaniem jest jałowa. Problematykę tę zapowiada już *Prolog w niebie*, w którym dochodzi do zakładu o duszę Fausta. Pan wypowiada słowa:

Johann Wolfgang Goethe

“ **Faust**

Człowiek za bardzo skłonny odpoczywać,
Gnuśność w nim łatwo cny popęd ucisza,
Dlatego rad mu daję towarzysza,
Który go drażniąc, zmusza oddziaływać.

Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Faust*, tłum. J. Paszkowski, Kraków 2016, s. 16.

Działanie i możliwość samorealizacji stają się przedmiotem paktu z diabłem. Faust nie zaprzedał duszy za bogactwa czy dobra doczesne, ale za jedną chwilę szczęścia, która jest dla niego jednoznaczna z poczuciem duchowego spełnienia.

Słownik

faustyzm

motyw nawiązujący do dramatu Goethego; dążenie do poznania tajemnicy i sensu świata, dobra i zła, choćby za cenę pertraktowania z diabłem; próby przekroczenia ludzkiej natury przejawiające się m.in. pragnieniem wiecznej młodości

nihilizm

(łac. *nihil* – nic) – pogląd filozoficzny negujący ogólnie przyjęte normy i wartości

Klamrą spajającą dramat jest duchowa ewolucja Fausta [...].

Pierwszemu stadium rozwoju [bohatera można nadać] określenie marzyciela [...]. Słynny monolog Fausta otwierający tragedię Goethego jawi się jako wielkie oskarżenie ludzkiej kondycji i związanej z nią ograniczoności wobec nieprzekraczalnej tajemnicy bytu. [...] Faust dochodzi do wniosku, że trud zdobywania wiedzy okazuje się nieefektywny, zaś lata intelektualnego wysiłku sprawiły, iż odizolował się od zewnętrznego świata wypełnionego gwarem życia, emocji i trosk. Wiedza, która jawiła się uczonemu jako droga spełnienia, okazuje się więzieniem ducha, przykuwając Fausta do ciasnej gotyckiej izby będącej symbolem rozwarstwowanego społecznie świata średniowiecza, w którym specjalizacja cechowa, w tym także naukowa, separuje jednostki od tłumów [...]. Zrezygnowany, posiadłszy pełną wiedzę epoki, w tym także tę z obszarów alchemii, przywołuje Ducha Ziemi [...]. Wzbierająca fala beznadziei, dla której tłem jest noc, doprowadza Fausta do aktu negacji ostatecznej. Gdy przykładając kielich z przygotowaną trucizną do ust, pracownię zalewa blask światła, a mury zaczynają drżeć, czego źródłem są dzwony kościelne obwieszczające poranek Zmartwychwstania. [...] Dźwięki dzwonów przywracają zatarte w pamięci bohatera wspomnienie dzieciństwa, [...] fala beztróskich wspomnień radości i tęsknoty lat dziecinnych przywraca go światu zewnętrznemu i wypędza za mury „grobowca” pracowni. [...] Powrót do tłumu skrzętnie odpychanego podczas samotnego zgłębiania wiedzy, licznie gromadzącego się na miejskich placach i błoniach, sprawia Faustowi początkowo radość, co podkreślają głoszone przez niego tyrady na cześć życia. Jednakże, spotkanie z dawno niewidzianymi ludźmi, uprzytomnia mu bolesną przeszłość, która zmusiła go do zamknięcia się w swej gotyckiej pracowni. Znajome postacie przypominają z wdzięcznością i uznaniem Faustowi o praktykowaniu przez niego wespół z ojcem medycyny. Faust, który nie umie ukryć przed sobą swego niezadowolenia z powodu owej praktyki, która jego zdaniem zabiła więcej osób niż zdołała uratować, powraca zrozpaczony do pracowni. [...] Jest to moment istotny. Każę bowiem zwrócić uwagę, iż w pragnieniach Fausta zagościły niedające się pogodzić tendencje. [...] Faust pozbawiony zostaje wszelkiego oparcia [...]. Swój „rolę” nie widzi już ani w osamotnionej gotyckiej celi, ani w bezowocnym życiu społecznym, stąd musi poszukać dla siebie formy realizacji umożliwiającej funkcjonowanie, w którym – parafrazując samego Fausta – dwie dusze mają mieszkanie.

Owo [...] napięcie, w którym przebija się oświeceniowy charakter nauki z jej zamiarem „poprawy” bytu społecznego oraz indywidualna pasja poznania, sprawiają, że powracając do pracowni, Faust otwiera Nowy Testament i dokonuje korekty prologu z ewangelii św. Jana. Janowe „Na początku było słowo” pod wpływem reinterpretacji Fausta uzyskuje postać „Był na początku czyn”. [...] A zatem [...] nabiera charakteru swoistego manifestu aktywizmu. Idea Boga, który definiuje się poprzez aktywność stworzenia, oznacza w istocie dla Fausta podszept do naśladowania, a nie tylko biernej kontemplacji aktu twórczego. [...] Faust, aby dopełnić inkarnacji własnej osobowości w przestrzeni twórczej, musi współdziałać z siłami destrukcji, gdyż te sprzęgnięte są nierozdzielnie z każdym aktem kreacji. Mówiąc inaczej, chcąc tworzyć i przekształcać rzeczywistość, Faust musi pozbyć się marzenia o nieskazitelności aktu twórczego [...].

Novum Fausta [...] jako postaci literackiej zasadza się na tym, iż pragnienie samorozwoju, które potwierdza, zawierając pakt z diabłem, oscyluje wokół pomnażania siebie samego, symbolicznego kapitału nowoczesnej ekonomii samorozwoju. [...] Dzięki pomocy mrocznych potęg, jakie reprezentuje Mefisto, Faust z łatwością pokonuje podstawowe przeszkody modernizacyjne swego wieku, jaką jest opór przestrzeni przemierzając świat z zawrotną prędkością. Szykowny strój oraz odwar odmładzający sporządzony przez czarownicę na życzenie Mefista są tymi elementami, które szatańska postać oferuje uczonemu jako swoisty bilet wstępu do świata samorozwoju. [...] Od teraz podstawowym motorem działań Fausta, od którego zależy powodzenie nie jest uzyskany status społeczny, lecz wiara w siebie, którą Mefisto tuż po zawarciu paktu sugeruje Faustowi onieśmielonemu wobec otwierających się możliwości. „Mój przyjacielu, wszystko się znajdzie w potrzebie. Żyć się nauczysz, kiedy zyskasz wiarę w siebie...”. [...]

Finalne stadium rozwoju Fausta znamionuje człowieka czynu [...]. Faust jako marzyciel prowadził wyizolowane społecznie życie jednostkowe, w którym prym wiodły teoretyczne dywagacje. Wyzwalając się z gotyckich ram swej pracowni i przypieczętowując pakt z Mefistofeilesem [...], [wciela] w życie ideę samorozwoju w wymiarze politycznym i społecznym.

Polecenie 1

Scharakteryzuj ewolucję duchową Fausta. Omów bohatera jako „marzyciela” oraz jako „człowieka czynu”.

Polecenie 2

Na podstawie audiobooka i podanego fragmentu wypowiedzi Fausta wyjaśnij, jak rozumiesz ideę aktywizmu.

((Johann Wolfgang Goethe

Faust

FAUST

otwiera Biblię, zabiera się do pracy
Więc czytam: „Na początku było Słowo!”
— utknąłem! Dziwną to przemawia mową;
czyż Słowo może wszechświat wyłonić i stworzyć?
Muszę inaczej to przełożyć!
Jeślim dobrze zrozumiał — w brzmieniu tego wątku
jest sens, że jeno Myśl była z początku;
lecz niechże dociekania treści nie zakurczą —
możeż Myśl sama w sobie być wszechtwórczą?
Sprawa jest coraz bardziej mętna i zawiła,
a może na początku była Siła?
Już chcę napisać, a jednak coś broni,
czy się w tym słowie część treści nie trwoni?
Duch mi objawia sens wieków porządku,
już wiem — i piszę oto: Czyn był na początku!

Źródło: Johann Wolfgang Goethe, *Faust*, tłum. J. Paszkowski, Kraków 2016, s. 16.

Polecenie 3

Uzasadnij pogląd, że Faust to postać nowoczesna, i wyjaśnij, na czym polega jej nowatorstwo.

Maria Janion

Pełnia Fausta czyli tragedia antropologiczna

Mit faustyczny, który zaczął się formować u schyłku XVI wieku, zdobywając szybko rangę jednego z najważniejszych mitów nowożytnej Europy, opowiada o dziejach człowieka, chcącego żyć pełnią życia. Pierwsza popularna książka o Fauście historycznym, a już obrastającym legendą, przedstawiała go jako postać przenikniętą duchem Renesansu i Reformacji, wykształconego teologa i humanistę, niestroniącego jednak od czarnej magii, pragnącego wiedzy, ale i użycia (stąd wziął się jego pakt z diabłem). Przyświecały mu ideały postępu, rozumu i nauki. [...] Faust jest również człowiekiem nowoczesnym, który poszukuje, wątpi i nie porzuca swych badań oraz doświadczeń, mimo wszelkich niebezpieczeństw czy to o charakterze duchowym, czy materialnym. Chciałby mieć „skrzydła orła, aby zbadać tajemnice nieba i ziemi”. Z ciekawością umysłową, z żądzą życia łączy także innego rodzaju aktywność – umiejętność władania ludźmi. Toteż dla autora książki o nim wydanej w roku 1587 jest on już rodzajem tytana, autor porównuje go do tych olbrzymów, które wznosiły góry, by zaatakować samego Boga. [...] Dla postaci historycznego Fausta [stworzono] rejestr porównań do geniuszy wszechczasów: „Faust jest lekarzem jak Paracelsus, astrologiem jak Nostradamus, mistykiem jak Tauler, magiem jak Orfeusz, matematykiem jak Pitagoras, lingwistą jak Reuchlin, znawcą kobiet jak Boccaccio i znawcą ludzi jak Marcin Luter.”

Faust miał zatem łączyć w sobie wszystkie zalety wielkich umysłów i wszystkie wartości wiedzy: od matematycznej po magiczną. W tym sensie mógł stać się również prototypem bohatera Goethego oraz bohatera romantycznego – w jego człowieczej pełni lub w jego dążeniu do takiej pełni.

[...] Faustowski pęd do doświadczenia wszystkiego, co należy do ludzkiej kondycji, stanowił nieodzowną część dążenia ku pełni człowieczeństwa. Natomiast u wielu romantyków właśnie doświadczenie życiowe Fausta okazuje się degradacją moralną. Rozpacz i klęska stają się jego udziałem; często wręcz dochodzi on do ocierającego się o nihilizm zwątpienia. [...] Ale romantycy mieli do Fausta stosunek bardziej osobisty i identyfikowali się z nim. Jego dążenie ekspansjonistyczne w połączeniu z rozpaczą

było przecież znamieniem tragizmu epoki nowożytnej – i w tym sensie stawał się on „bohaterem problematycznym” czasów buntu i zwątpienia. Do kreacji bohaterskich zestawianych bądź porównywanych z Faustem romantycy wprowadzili Prometeusza, Lucyfera i Don Juana. W ten sposób repertuar cech faustycznych wyczerpywał niemal wszystko, co w epoce nowożytnej uznano za oznaki niezależnego człowieka – zdobywcy i buntownika. Nie sposób nie podkreślić antropologicznego charakteru mitu Fausta. We współczesnych interpretacjach niemieckich panuje pogląd, że Goethe w tragedii o Fauście trzymał się z dala od sfery religijnej, a uwagę swą kierował „ku człowiekowi jako istocie samej przez się autonomicznej i odpowiedzialnej tylko przed sobą”. [...]

Historia Fausta, należąc do nielicznych mitów ukształtowanych już w epoce nowożytnej, przyciągała do siebie i przekształcała rozmaite dawne podania i legendy, które łączyły się z kultem wiedzy, ale częściej z marzeniem o bezgranicznym poznaniu. Zarazem siła mitopeiczna tematu faustowskiego, tkwiła w fascynacji niebezpieczeństwami poznania przekraczającego zakreślone przez Boga i ludzi miary. [...] Dwoistość wiedzy historycznego Fausta nie ulegała wątpliwości – był on uczonym i magiem jednocześnie, chlubił się znajomością nauk wszelkich, wśród nich także i tajemnych. W ten sposób też w micie faustycznym musiało ujawnić się uzurpatorskie marzenie o boskim charakterze wiedzy [...], o duchowym panowaniu nad światem, za pomocą jednak podejrzanych „nieczystych” metod – sztuk czarnoksiężskich.

Źródło: Maria Janion, *Pełnia Fausta, czyli tragedia antropologiczna*, [w:] tejsze, *Prace wybrane. Tragizm, historia, prywatność*, t. 2, red. A. Nowakowski, Kraków 2000, s. 154–160.

Paracelsus

(właściwie: Phillippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim; ok. 1493–1541) – średniowieczny lekarz i przyrodnik, nazywany często ojcem nowożytnej medycyny

Nostradamus

(właściwie: Michel de Nostredame; 1503–1566) – francuski astrolog i autor prorocstw, badacz wiedzy tajemnej

Johannes Tauler

(1301–1361) – niemiecki teolog i mistyk

Orfeusz

w mitologii greckiej tracki śpiewak i poeta; przypisywano mu magiczną moc: dźwięk jego liry i głosu miał wywierać czarodziejski wpływ na całą naturę

Pitagoras

(ok. 572–497 p.n.e.) – słynny grecki matematyk

Johannes Reuchlin

(1455–1522) – niemiecki filozof, humanista, przyczynił się do badań nad oryginalnymi językami Biblii

Giovanni Boccaccio

(1313–1375) – pisarz włoski, twórca nowożytnej nowelistyki; znany głównie jako autor dzieła *Dekameron*

Marcin Luter

(1483–1546) – niemiecki reformator religijny, teolog i inicjator reformacji

Don Juan

na wpół legendarny szlachcic hiszpański, żyjący w Sewilli w XVI wieku. Słynął z urody, uroku osobistego oraz licznych romansów, uwodziciel i rozpustnik. Postać Don Juana inspirowała licznych twórców, którzy różnili się w interpretacji tej postaci

Polecenie 1

Wyjaśnij, jak rozumiesz stwierdzenie Marii Janion, że Faust jest człowiekiem nowoczesnym.

Polecenie 2

Sformułuj dwa argumenty potwierdzające tezę, że Fausta można uznać za prototyp bohatera romantycznego.

Polecenie 3

Na podstawie tekstu Marii Janion stwórz mapę myśli na temat mitu faustycznego.

Polecenie 4

Romantycy porównywali Fausta z Prometeuszem. Wskaż podobieństwa i różnice między tymi postaciami.

Podobieństwa

Różnice

Przeczytaj tekst Józefa Tischnera, a następnie wykonaj polecenia.

((Józef Tischner

Bóle rozczarowanych

Faust jest rozczarowany. Przestudiował wszystko, co można było przestudiować, aż w końcu odkrył, że wie tyle samo, ile wiedział przed studiami. Postawiony w podobnej sytuacji Sokrates czułby się znakomicie: powiedziałby „wiem, że nic nie wiem” i odkrył, że na tym

właśnie polega mądrość; mądrością jest bowiem to, by nie udawać, że się wie, gdy się nie wie. Faust nie może jednak przewyciężyć rozczarowania. Sprawa nie jest prosta. Klęskę poniósł rozum. A powiedziano przecież, że człowiek tym różni się od zwierzęcia, „iż jest rozumny”. Cóż człowiekowi pozostaje, gdy jego rozum okazuje się nierozumny? Człowiek popada w „wewnętrzną sprzeczność”. Być rozczarowanym to być wewnętrźnie rozdartym, być przeciwko sobie, stracić siebie, a następnie szukać siebie. [...]

Jak wygląda rozczarowanie Fausta?

Faust „przestudiował fakultety” i jest nieszczęśliwy. Stracił młodość wśród ksiąg. Jakże szczęśliwa jest młodość! Zarazem jednak jak nieszczęśliwa jest młodość! Młodość jest nieszczęśliwa, ponieważ nie wie, że jest szczęśliwa. [...] Faust nie zapomniał jednak wszystkiego, co w księgach wyczytał. Pamięta, że świat jest w jakimś fundamentalnym sensie „dla niego”. Faust czuje się w świecie jak w domu. Choć nie jest „sobą”, to jednak jest „u siebie”. Gdyby Faust był [mistykiem](#) średniowiecza, szukałby szczęścia poza światem. Ale Faust nie jest mistykiem średniowiecza. Odkrywa wartość tego świata i odkrywa, że do szczęścia niezbędna jest dziewczyna. Faust chciałby nadrobić, co stracił.

Faust chce być młody. Po co? Chce być młody, bo młodość jest przyjemnością, a przyjemność indywidualizmem. Z drugiej strony, aby osiągnąć „pełną indywidualność”, trzeba „mieć dziewczynę”. Nie, nie po to, by uśmierzała pożądliwości, lecz po to, by w niej oglądać siebie. Małgorzata ma być lustrem Fausta. Na tym polega indywidualizm, że wszystko, co inne, staje się odbiciem tego samego. Inny człowiek to po prostu inny Ja. [...]

Faust zapada na [melancholię](#). Cóż może mu w tej sytuacji ofiarować Mefisto? Może mu ofiarować jeszcze jedną flaszkę wina, jeszcze jeden kufel piwa, jeszcze jedną Małgorzatę. Drogą Faustów staje się rozrywka, życie w rozproszeniu, uwiad woli, stopniowa wyprzedaż duszy. W końcu nawet Mefisto zostaje „zrobiony w konia”. Wydawało

mu się na początku, że kupuje duszę, ale tym, co teraz trzyma w dłoni, okazuje się „wysoko zorganizowana materia” lub – co gorsza – „świadomość określona przez byt”.

Faust kończy melancholią. Staje się „jednym z przypadków” . Melancholia to odwet pogardzonego rozumu na ciele, które chciało być „mądrzejsze” od niego. Melancholia boli melancholika, a śmieszy otoczenie. Otoczenie mówi: „chciał być jednym jedynym, a stał się takim samym jak inni – melancholicy”.

Źródło: Józef Tischner, *Bóle rozczarowanych*, [w:] Józef Tischner, *Myślenie w żywiole piękna*, Kraków 2013.

Polecenie 5

Wyjaśnij, z jakiego powodu, zdaniem Józefa Tischnera, Faust przeżywa rozczarowanie.

Polecenie 6

O jakich paradoksach życia mówi Tischner, interpretując postać Fausta? Wymień je i skomentuj.

Polecenie 7

Wyjaśnij, jak rozumiesz stwierdzenie, że „Małgorzata ma być lustrem Fausta”.

Polecenie 8

Zinterpretuj ostatni akapit tekstu Tischnera. Na czym, zdaniem autora, polega porażka Fausta?

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Na początku był czyn. Faust jako człowiek aktywny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

8. posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji. Uczeń:

- charakteryzuje Fausta, decydując, czy jest on bliższy romantycznym bohaterom, czy oświeceniowym uczonym,
- wyjaśnia, czym charakteryzuje się mit faustyczny,
- porównuje Fausta z Prometeuszem,

- formułuje samodzielne wnioski na podstawie tekstów krytycznoliterackich dotyczących *Fausta* J. W. Goethego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- z użyciem e-podręcznika;
- rozmowa kierowana;
- dyskusja za i przeciw.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Na początku był czyn. Faust jako człowiek aktywny”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w pierwszej sekcji „Audiobook” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Nauczyciel prosi także zainteresowanego ucznia (uczniów) o przygotowanie prezentacji multimedialnej złożonej z plakatów do filmowych, teatralnych i operowych realizacji *Fausta* z różnych czasów. Prezentacja może posłużyć jako tło do rozmowy rozpoczynającej lekcję.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Następnie prosi o przedstawienie przygotowanej wcześniej prezentacji. Poleca, by uczniowie oglądający ją wynotowali charakterystyczne cechy Fausta, które wyeksponowali twórcy plakatów. Czy jakieś cechy pojawiały się szczególnie często? Nauczyciel ocenia dodatkową pracę autorów prezentacji.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel zadaje pytanie wstępne: kim jest Faust. Prosi, by uczniowie wykorzystali w odpowiedziach informacje z e-materiału. Jeden z uczniów zapisuje na tablicy propozycje pozostałych; mogą pojawić się określenia: marzyciel, idealista, indywidualista, szaleniec, ale także: uczony, mędrzec itp.
Następnie nauczyciel pyta: co było najważniejszym „czynem” Fausta, za co gotów był sprzedać duszę diabłu? Uczniowie odpowiadają swobodnie, a następnie konfrontują własne przemyślenia z wnioskami płynącymi z lektury tekstów krytycznoliterackich.
2. **Praca z multimedium.** Uczniowie pracują w parach. Analizują treść zadań: 1, 2 i 3 w pierwszym multimedium, z którym zapoznali się w domu. Dyskutują i zapisują wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. Później nauczyciel poleca, by uczniowie, indywidualnie, wysłuchali multimedium nr 2 i wykonali polecenia 1 i 2 dołączone do niego. Sprawdza i weryfikuje odpowiedzi uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W rozmowie zamykającej lekcję nauczyciel pyta: Czy Faust jest człowiekiem aktywnym w dzisiejszym znaczeniu tego słowa? Czy, waszym zdaniem, jego wiara w niemożliwe nie przekreśliła szansy na dokonanie prawdziwego „czynu”?

Praca domowa:

1. W ramach zadania domowego uczniowie wykonują polecenie 3 towarzyszące drugiemu audiobookowi, a szczególnie zainteresowane osoby polecenia związane z tekstem J. Tischnera *Bóle rozczarowanych*.

Materiały pomocnicze:

- Maria Janion, *Pełnia Fausta, czyli tragedia antropologiczna*, [w:] tejże, *Prace wybrane. Tragizm, historia, prywatność*, t. 2, red. A. Nowakowski, Kraków 2000
- *Encyklopedia Teatru Polskiego*, zakładka: Multimedia, *Faust*, Teatr Polski w Bydgoszczy.
- *Metodyka literatury*, tom 1 i 2, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.